

نورپردازی و طراحی هوشمند؛ مغفول در فضاهای شهری همدان در مناسبت‌ها

مناسبت‌های ملی و مذهبی هویت‌بخش محیط شهری اما دریغ!

دانشگاه بوعلی سینا و عضو هیئت علمی دانشگاه گفت‌وگویی ترتیب دهیم که در ادامه می‌خوانید:

حسن سجاذزاده گفت: درخصوص فضاهای شهری که برای کاربران کیفیت لازم را داشته باشند باید به این نکته توجه کرد که شهر یک موجود زنده است. تا زمانی که با آن به‌عنوان موجود زنده برخورد نشود نمی‌توان این انتظار را داشت که بتواند توقعات شهروندان را برآورده کند. وی ابراز کرد: این توقعات در چند سطح و لایه قابل بحث است. نخست موضوع ساختاری فضا است درست همانند آنچه برای یک موجود زنده از آن به‌عنوان اسکلت یاد می‌شود.

وی افزود: لازم است شهر و فضای آن که مهم‌ترین نقش را پیوند فضای شهری با بافت اطراف خود بازی می‌کند دارای ساختار یکپارچه باشند برای مثال اگر امروز از یک فضای شهر خاطره خوبی داریم یکی از دلایل اصلی آن به پیوند فضای محیط اطراف بازمی‌گردد درواقع نگاه به این فضاها نقطه‌ای و جزیره‌ای نبوده و حتی بخشی از کیفیت فضای مورد نظر به محیط اطراف آن بازمی‌گشت.

این استاد دانشگاه با بیان اینکه لایه بعدی بحث سیما و منظر بود، ابراز کرد: عناصر، المان‌ها و نمادها در فضاهای شهری می‌بایست با معماری بومی و زمینه‌ای، اقلیمی، ملی و فرهنگی همخوانی داشته باشند؛ برای مثال میدان آرامگاه همدان که به‌عنوان یک فضای شهری از آن یاد می‌شود، چنین خصوصیتی دارد زیرا هویت و معماری آن میدان، و سیما و منظر آن فضا، این اتصال را با محیط اطراف برقرار کرده. یعنی معماری زمینه‌ای و با هویت که در سطوح مختلف محلی ناحیه‌ای، شهری و منطقه‌ای مطرح می‌شود، از مؤلفه‌های بسیار مهم فضاهای شهر موفق است.

سجاذزاده با بیان اینکه لایه بعدی اجتماعی است، ابراز کرد: درواقع فضاهای شهری موفق فضاهایی هستند که تنها متعلق به یک گروه نباشند؛ در این بین نخستین موضوع به انسانی بودن محیط بازمی‌گردد و موضوع بعدی اینکه قشرهای مختلف را خود جای دهد.

وی با اشاره به اینکه باید یک فضا در خدمت همه افشار اجتماعی از کودک، بزرگسال و معلول

سپهرغرب، گروه شهر- طاهره ترابی‌مهوش؛ عضو هیئت علمی دانشگاه بوعلی‌سینا همدان از هویت‌بخش بودن مناسبت‌های ملی و مذهبی بر فضاهای شهری یاد کرد و گفت: متأسفانه جای خالی سندن راهبردی در این زمینه احساس می‌شود حال آنکه در بستر این سند می‌توان شهر را به‌صورت هوشمند برای برگزاری این قبیل مناسبت‌های ملی و مذهبی آماده کرد. فضاهای شهری به منزله بستر زیست آدمی، نقشی اساسی در احساس رضایت‌مندی داشته و در واقع شکل‌دهنده سبک زندگی انسان و تعیین‌کننده کیفیت زندگی اوست.

فضای شهری مطلوب موجب ارتقای سطح زندگی شهروندان می‌شود و تأثیرات مثبت فردی و اجتماعی دارد و در مقابل، فضاهای نامطلوب شهری تأثیراتی جبران‌ناپذیر بر زندگی انسان و حیات شهری می‌گذارد.

به هر میزان که شهرها بتوانند محیط‌های عمومی مطلوب‌تری برای ساکنان شهرها ایجاد کنند تا تعامل‌های اجتماعی بهتری در آن صورت گیرد، به همان میزان شهر از مطلوبیت و کیفیت بالاتری در شهرنشینی و سلامت روان ساکنان آن برخوردار خواهد شد.

از طرفی فضاهای شهری، نظیر خیابان‌ها، میادین، بازارها و فضاهای باز ازجمله مهم‌ترین فضاهای در بازتاب فرهنگ یک شهر و تأمین اجزا و عناصر هویت آن هستند. کیفیت این فضاها بر نحوه انجام فعالیت‌ها و میزان حضورپذیری آن‌ها تأثیرگذار است. فضاهای شهری عرصه‌هایی برای تعاملات اجتماعی و فرهنگی مردمان هر جامعه هستند، زمینه‌سازی برای چنین عرصه‌هایی، نیازمند ایجاد تمهیدات کالبدی و عملکردی لازم است.

همزمان با ایام ماه مبارک رجب انتظار می‌رود که شهرداری همدان اقدامات لازم برای گرمیداشتن این ایام را انجام دهد، اما تصاویر شهر حکایت متفاوتی را بازگو می‌کنند و خبر از بی‌توجهی شهرداری همدان نسبت به آدین‌بندی شهر می‌دهند. حال آنکه فضاهای مناسبی نیز یکی از اصلی‌ترین رویکردهای هویت‌بخش شهری است.

با توجه به اهمیت موضوع برآن شدیم تا با دانشیار طراحی شهری دانشکده هنر و معماری

سپهرغرب، گروه شهر؛ یک کارشناس برنامه‌ریزی و آمایش شهری گفت: در تاب‌آوری شهرها، اجتماعات شهری و شناخت نیازهای آن‌ها و پاسخ‌ده بودن از طریق تمرکز به هویت آن، طراحی پایدار شهری، کاهش اثرات سوانح و مدیریت مطلوب بحران را دربر دارد و می‌تواند در افزایش رضایت‌مندی شهروندی بسیار مهم باشد.

عماد مطالبی اظهار کرد: گسترش شهرها، گرایش به شهرنشینی و تنوع نیازهای شهری، نیازمند ارائه برنامه‌ای مناسب برای پاسخ‌ده بودن به این تنوع در نیازهای شهری و شهروندی

گرفته تا زن و مرد و کهن‌سال، گردشگر، روستایی و غیره باشد، اظهار کرد: در حال حاضر میدان مرکز شهری همدان تا حدودی با دارا بودن این موارد نسبت به سایر فضاهای عمومی موفق‌تر عمل می‌کند.

عضو هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا همدان با تأکید بر اینکه لایه بعدی لایه عملکردی فضا است؛ یعنی فضای شهری موفق است که تنوع کارکردی داشته و صرفاً به یک عملکرد خاص و به‌صورت موضعی عمل نکند، عنوان کرد: البته این به معنای گرد هم چیدن عملکردهای ناسازگار نیست بلکه باید الگویی همچون بازارهای قدیمی را برای فضاهای موفق مورد توجه قرار داد.

سجاذزاده با بیان اینکه بهترین فضاهای شهری ما در قدیم بازارها بودند که راسته‌ها و گذرهای متنوع باعث حضورپذیری و کیفیت بیشتر فضاها می‌شد.

وی با بیان اینکه لایه بعدی این است که فضای شهری از نظر اقتصادی فعال باشد، اذعان کرد: متأسفانه گاهی اوقات شاهد آن هستیم که یک فضا تنها مختص صنایع دستی است و با اینکه با زندگی روزمره مردم درگیر نیست و رشد اقتصادی نداشته پس به محیطی متروکه بدل می‌شود.

این استاد دانشگاه با تأکید بر اینکه بعد از کارکرد تنوع فضایی بعد فعالیت اقتصادی است که منجر به مانایی در فضا می‌شود، افزود: لایه بعدی لایه زیست‌محیطی است.

سجاذزاده با تأکید بر اینکه ازجمله ویژگی‌های فضاهای شهری داشتن رویکردهای زیست‌محیطی در مواجهه با موضوعات آلودگی صوتی و محیطی است گفت: علاوه بر این وجود درختان، بدنه سبز و ایجاد جذابیت در اثر بهره‌گیری از عناصر طبیعی و درعین‌حال آسایش اقلیمی نیز ازجمله این مباحث است.

وی با بیان اینکه لایه بعدی زمان است تشریح کرد: درواقع فضاهای شهر نباید تنها برای یک زمان خاص طراحی و مهیا شوند، زیست شبانه ازجمله این شاخص‌هاست، یک فضا نباید تنها برای فصل تابستان طراحی شده و در زمستان کارکرد خود را از دست بدهد.

وی با اشاره به اینکه درواقع فضاهای شهری موفق هستند که بتوانند تا حدی ۲۴ ساعته بوده و خود را بر روزهای سال تطبیق دهند، اذعان کرد:

شهر

درواقع حال و هوای و زیرساخت‌های فضا باید به گونه‌ای باشد که بتوان در در فصول و روزهای مختلف سال از آن بهره‌مند شد.

این طراح شهری، ادامه داد: لایه بعدی در زیست‌پذیر بودن فضای شهری مرتبط با موضوع حس امنیت و ایمنی است یعنی فضای شهری باید به گونه‌ای باشد که شهروند با قرار گرفتن در آن حس ایمنی داشته و احساس امنیت کنند. بنابراین شهروند وقتی در محیط شهری قرار می‌گیرد نباید احساس کند که به لحاظ فیزیکی ممکن است دچار آسیب شود؛ اما امنیت مرتبط با آرامش روحی و روانی است یعنی فرد به لحاظ روانی باید حس خوشایندی را تجربه کرده و آزرده‌خاطر نشود.

سجاذزاده با تأکید بر اینکه مباحث مرتبط با حس امنیت به موضوعاتی همچون رنگ، مواد اولیه، مصالح و شادابی محیط بازمی‌گردد، اذعان کرد: فرد باید در یک محیط شهری آنقدر احساس آرامش داشته باشد که با فراغ بال قدم بزند، بازی کند و به تعاملات اجتماعی بپردازد.

وی با اشاره به اینکه وجود میلمان مناسب برای بهره‌مندی افشار مختلف از محیط‌های شهری از دیگر موضوعات مرتبط با حس امنیت است، خاطرنشان کرد: اگر بتوان آنچه به‌عنوان لایه‌های مختلف در شکل‌گیری فضاهای فضای شهری شرح داده شده را در یک محیط شهری پیاده کنیم خود منجر به رویدادپذیر بودن محیط

می‌شود.

وی با تأکید بر اینکه درواقع یکی دیگر از لایه‌های فضاهای شهری مطلوب انعطاف‌پذیری است، ابراز کرد: فضای شهری باید به گونه‌ای باشد که برای مراسم‌های مختلف و برگزاری آیین‌های متفاوت بتوان از آن بهره برد. مثلاً تغییرات و طرحی که اخیراً در میدان امام همدان انجام شده بخشی از خاصیت انعطاف‌پذیری این محیط شهری را از آن گرفته حال آنکه در گذشته امکان برگزاری هر رویدادی در میدان از نماز اعیاد گرفته تا تظاهرات، جشن، جشنواره، عزاداری و غیره وجود داشت.

این دانشیار طراحی شهری با تأکید بر اینکه باید در بعد انعطاف‌پذیری فضای شهری طراحی به گونه‌ای باشد که دست‌اندازی زیادی نداشته و بازهم تأکید می‌کنم بتوان از آن برای مراسم‌های مختلف استفاده کرد، افزود: رویدادهای مناسبی یکی از موارد هویت‌بخش به محیط‌ها و فضاهای شهری است که در فضاهای داخلی و ورودی‌های شهر بروز و ظهور پیدا می‌کند.

سجاذزاده با بیان اینکه انعطاف‌پذیر بودن محیط شهری مهم‌ترین امر در برگزاری رویدادهای مناسبی است، خاطرنشان کرد: این انعطاف باید به گونه‌ای باشد که در نصب المان‌ها، آب‌نماها و برگزاری رویدادها توان فضا را برای مناسبت‌های مختلف آماده کرد.

وی با اشاره به اینکه متأسفانه در حال حاضر در محیط‌های شهری شاهد کج‌سلیقگی‌ها و

شبکه‌های ارتباطی و زیرساختی، ظرفیت شهرها و کلان‌شهرها را در تحمل فشارهای گسترش شهری افزایش و اثرات منفی را روی جوامع انسانی در سطحی قابل قبول کاهش دهیم. وی تصریح کرد: در تاب‌آوری شهری ارتباط بین الگوی شهر و اکوسیستم شهری بسیار مهم و حائز اهمیت است، زیرا می‌تواند فعالیت‌های انسانی و زیستگاه‌های طبیعی را تعادل ببخشد و سازوکار فرایندهای اقتصادی، اجتماعی و بیوفیزیکی را در کلان‌شهرها و شهرها حتی در مقیاس‌های محله‌ای، ناحیه‌ای و منطقه‌ای اداره کند.

مشاور کمیته رفاه شهری در کمیسیون

سازیم. مطالبی گفت: اراده و خیزش شهرها و مدیریت شهری برای حرکت استوار به سمت شهرهای آماده بسیار مهم است و برای مقابله با آسیب‌ها، تبیین و شناخت ظرفیت‌ها، نقاط قوت و ضعف داخلی و خارجی برای اجرای واکنش مناسب به سوانح است.

مطالبی با تأکید بر اینکه از حفظ انعطاف‌پذیری در فضاهای شهری نباید غافل شویم، ادامه داد: باید با به‌کارگیری اصول و ضوابط مترقی شهرداری و برنامه‌ریزی شهری و در نظر گرفتن فرم بافت و ساخت شهر، کاربری زمین شهری،

مساجدی که طراحی‌های سنتی را به چالش کشیدند

برای مسجدی معاصر در کنپناه رونمایی کردند که مجموعه‌ای از گنبدهایی موج را در ترکیبی زیبا از سبک‌های نوردیک و اسلامی به نمایش می‌گذارد. طرح این مسجد شامل یک فضای مرکزی بزرگ زیر سقفی موج‌دار با یک حوض دایره‌ای‌شکل در محوطه مرکزی است که به عنوان یک نقطه کانونی بازتابنده عمل می‌کند.

دیوارها و سقف توسط منافذی پنجره‌مانند به حالت نورگیرهای ایجاد شده‌اند که به نوعی روشنائی را به سمت محیط داخلی هدایت می‌کنند و در عین حالت معنوی نور مخفی را نیز برقرار می‌کند. فرم‌های گنبدی و جزئیات مینیمالیستی، تفسیری انتزاعی از معماری سنتی عربی را تشکیل می‌دهند و همین امر ترکیبی مدرن از معماری سنتی و مدرن را در کنار یکدیگر قرار می‌دهد.

■ مسجد، مرکز اسلامی و موزه تساهل، تیرانا مسجد تساهل نه‌تنها برای جامعه مسلمانان، شهر و محله‌های اطراف آن طراحی شده است، بلکه معماری آن به عموم مردم در مورد ارزش‌های اسلامی آموزش می‌دهد و به‌عنوان نمادی برای منش سازگاری مذهبی عمل می‌کند. این طراحی به‌دلیل توانایی آن در ایجاد یک فضای عمومی دعوت‌کننده و انعطاف‌پذیر برای پذیرایی از کاربران روزانه (نمازگزاران) و رویدادهای مذهبی بزرگ و در عین حال ارتباط هماهنگ با میدان اسکندربگ شهر تیرانا و شهروندان آن با مذاهب مختلف انتخاب شد.

معماری و جهت‌گیری دیوار اصلی مسجد طوری طراحی شده که رو به شهر مقدس اسلام، مکه باشد. این مسجد می‌تواند تا هزار نفر را در حال اقامه نمازهای یومیه در خود جای دهد. از

دست‌کاری‌هایی هستیم که دیگر امکان فراهم کردن محیط برای برگزاری مناسبت‌ها وجود ندارد، خاطرنشان کرد: از طرفی نورپردازی شهری و کنترل مناسب آن با مناسبت‌های مختلف، یکی از مؤلفه‌های بسیار مهمی است که در فضای شهری می‌تواند نمود و تجلی پیدا کند.

وی گفت: اینکه بتوانیم با استفاده از المان‌ها، نمادها، معماری و نورپردازی خاص محیط‌های شهری، به‌صورت هوشمند برای رویدادها و مناسبت‌ها ورود کنیم، امروز یک امر غیر قابل انکار است، چراکه در عرصه سیما و منظر شهری ما به برنامه راهبردی به‌ویژه برای رویدادهای ملی و مذهبی نیاز داریم نه تصمیم‌گیری‌ها سلیقه‌ای در حد پرچم و گذاشتن چند المان.

این استاد دانشگاه با تأکید بر اینکه یقیناً در طراحی شهری هوشمند بروز و ظهور خاصیت انعطاف‌پذیری محیطی می‌تواند در برگزاری مناسبت‌ها و رویدادها نقش‌آفرین باشد گفت: اگر از طریق تهیه و تدوین یک سند راهبردی و در پی آن داشتن برنامه، می‌توان در محیط باز شهری با نورپردازی ثابت و مستقر بر دیوارها و نقاشی دیواری که در همدان بسیار به آن کم پرداخته شده، با هوشمندسازی بنا به مناسبت‌ها رنگ آن را تغییر داده و شهر را برای رویداد ملی و مذهبی آماده کنیم، با این روند یقیناً دیگر لازم نیست بنا به هر مناسبتی شهرداری از طریق پرچم‌های نامرتب و ناهموازن در محیط‌های شهری با هزینه بالا اقدام کند.

■ مسجد کاملیکا، استانبول

هدف طراحی این مسجد بر فراز تپه کاملیکا ایجاد پناهگاهی مقدس است که از طراحی سنتی فراتر برود و معنویت را با المان‌های طبیعی ترکیب کند. این شاهکار معماری با مناره‌های سر به فلک‌ششیده و گنبدی باشکوه که به معماری کلاسیک اسلامی ادای احترام می‌کند، به‌عنوان شاهی بر عناصر معماری نوآور عمل می‌کند.

حیاط مسجد واحای سرسبز با گل‌های رز و یاس است که یادآور باغ افسانه‌ای عدن است. این حیاط که توسط یک دیوار سبز تزئین شده است، به عنوان یک خلوتگاه آرام عمل می‌کند و نمازگزاران و بازدیدکنندگان را برای ارتباط با طبیعت و یافتن آرامش در آغوش الهی دعوت می‌کند.

■ گنبد دیواری، کوزوو

گنبد دیواری شاید نامتعارف‌ترین طرح مسجد در کوزوو باشد که به‌عنوان پیوندی یکپارچه از دو عنصر اصلی معماری مسجد، («دیوار قبله» و «گنبد») در نظر گرفته شده است. ساختار مسجد به‌گونه‌ای است که گنبد آتاز یک دیوار به‌صورت دایره بیرون زده است. پوسته بیرونی توسط مجموعه‌ای از پنل‌های خورشید را بهینه می‌کنند. این بنا سیستم فتوولتائیک نازک ساخته شده است که انرژی را برای استفاده مسجد جمع‌آوری می‌کند. این پنل‌های خورشیدی با بهره‌گیری از شکل کروی، تابش خورشید را بهینه می‌کنند. این بنا از یک رویکرد انرژی غیرفعال استفاده می‌کند، به‌طوری‌که دیوارهای جنوبی که به سمت قبله است به‌عنوان یک عنصر گلخانه‌ای عظیم عمل می‌کند که گرما را جذب می‌کند و در صورت نیاز در دماهای پایین، آن را به داخل آزاد می‌کند.